

KAZI YEŞİLOVA HÖYÜĞÜ

Yrd. Doç. Dr. Zafer DERİN, Ege Üni. Ede. Fak. Arkeoloji Bölümü

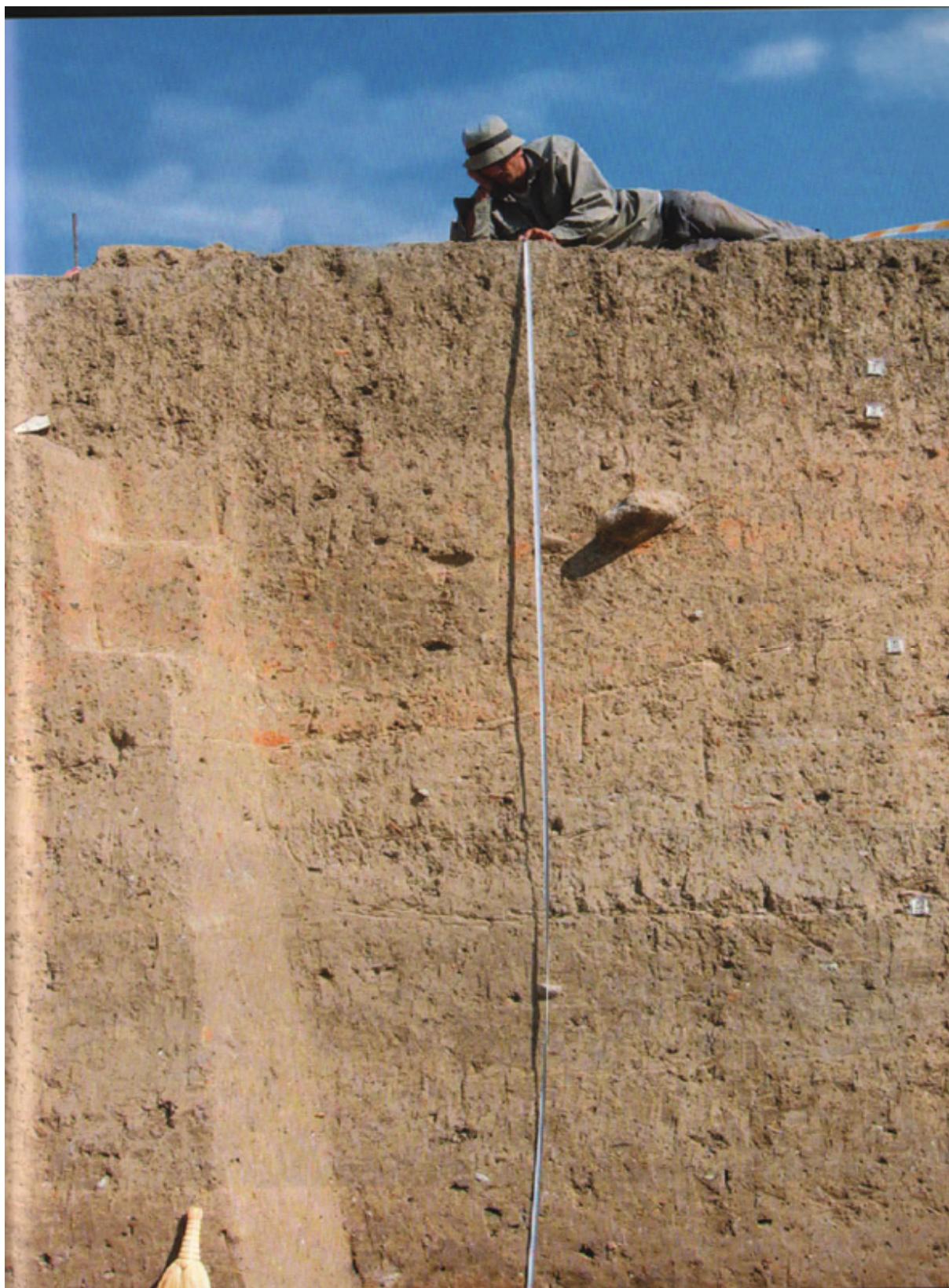

Çamurun Altındaki Geçmiş (İzmir'in İçindeki En Eski Yerleşim Yeri)

Yeşilova Höyüğu; İzmir ili merkezinde, Bornova ilçesi sınırları içindeki Karacaoglan mahallesinde yer alır. Höyük, Bornova Ovası'nın ortasında bugün artık kanal içine alınmış durumda Manda çayı ile Gökdere'nin birleştiği alandadır. Höyüğün bulunduğu alan halen boş durumda olması, herhangi bir yapılaşma olmaması nedeniyle tarım alanı olarak kullanılmakta, bir bölümünde çiftlik faaliyetleri sürdürülmektedir. Höyüğün çevresi evler, çevre yolu ve moloz yığınları ile kuşatılmış durumdadır. Bu haliyle Bornova Ovası ortasında arkeolojik bir vaha mitiğindeki alana semt olarak Yeşilova adı verilmesi nedeniyle Höyük de aynı isimle adlandırılmıştır. Yeşilova Höyüğu bugünkü sahile kuş uçuşu 4 km. mesafededir.

Höyük yerleşimi tesadüfen tespit edilmiştir. Zira yüzeyinde höyük belirleyen herhangi bir bulgu görülmez. Tarım alanı olarak kullanılmasına ve her yıl bu amaçla sürülmüşe karşın yüzeyde höyük yerleşimine ait bir çanak parçası dahi tespit edilmemiştir.

Höyüğün bulunus öyküsü 2003 yılında başlar. Bu tarihte belediyeler höyüğün bulunduğu alanda kamuya ait bölümlerden park ve bahçeler için toprak çekmeye başlamış. Bu amaçla ova yüzeyinden itibaren 15 m. derinliğinde toprak kazılarak alınmış ve alüvyonlu toprak, başta Kültür Park olmak üzere Buca'daki çeşitli parklara taşınmıştır. Toprağı alınan alanlara da Meles çayıının temizliği sırasında çıkan çamur ve çögülükla inşaat artıklarından oluşan moloz doldurulmuş, orijinal seviye

düzlemi yeniden oluşturulmuştur. Ancak toprağın alınması sırasında yüzey toprağının 60–80 cm. altında İzmir'in geçmişine ait kalıntıların da kazıldığı ve parklara taşındığının farkına varılmamıştır. Bu şekilde istemeyerek de olsa İzmir'in ilk sahiplerine ait izlerin bir kısmı ortadan kaldırılmıştır. Kazilarak alınan toprak içindeki kalıntılar, Prehistorik dediğimiz tarih öncesi dönemlere ait olmaları nedeniyle küçük taş, pişmiş toprak ve kemik aletlerden oluşmaktadır. Metal buluntuların ve blok taşlarından yapılma büyük yapıların olmaması nedeniyle buluntular fark edilmeden toprakla alınıp taşınmıştır. Ancak Buca parkında dolaşan Emekli tarih öğretmeni Ali Bekç Özkan, dikkati sayesinde park toprağı içindeki

birtakım buluntuları kolaylıkla fark etmiş. Bunların yerinin burası olmadığım anlayan Ali Bekç buluntuların bir kısmını avuçlarıyla toplayıp İzmir Arkeoloji Müzesi'ne götürmüştür. Burada yapılan ilk incelemeler buluntuların nitelğini ortaya koymuş, toprağın aldığı yer tespit edilmeye çalışılmıştır. İzmir'in Prehistorik dönemlerini aydınlatmak için Bornova ve Kemalpaşa'da yüzey araştırmaları yaptığım ve Kemalpaşa-Ulucak kazısıyla uğraştığım bir dönemde İzmir Arkeoloji Müzesi'nden gelen telefon üzerine Ege Üniversitesi'nin arka kesiminde bulunan alana hemen gitme gereği duydum. Arazide gördüklerimiz bizi bir taraftan diğer yandan heyecanlandırdı. İlk gördüğümüz bulun-

tular ova yuzenin altında günümüzden 8 bin yıl öncesine giden bir yerlesimi işaret ediyordu. Bu alandaki hafriyat çalışmalarının acil olarak durdurulması ve alanın koruma altına alınması gerekiyordu. İşte bu andan itibaren İzmir ve Ankara arasındaki yoğun yazışma ve rapor trafigi İzmir I numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 13.01.2005 gün ve 257 sayılı kararıyla alanı 1. derece arkeolojik sit ilan etmesiyle son buldu. Ancak kent içinde 1–2 yıl arkeolojik tahrifatın yoğunluğu açısından uzun bir dönemiçi. Bu dönemde fiziki olarak alanda birçok şey değişti. Ne kadar kalıntı bulacağımızı tam olarak bilmememizde ve kazı için hiçbir parasal destek olmamasına karşın alan

2 Aktüel Arkeoloji

Gelişmiş bir taş endüstrisinin izlendiği yerleşim alanında, Yeşilova toplumu çakmaklaşı ve obsidyeni, taş ve kemiklerin yardımıyla silah, ok ucu, dilgi, kesici, kazıcı ve delici alete dönüştürdükleri bir çakma-çırıcı işlemeye atölyesine de sahipti. Dal ya da kemiklere geçirilerek bıçak ve orak gibi kullanılan dilgiler, Neolitik toplumun yaşamını kolaylaştırın başlıca el aletleriyydi.

Üzerinde bir kurtarma kazısı ısrarımız 2005 yılı Haziran ayında sonuçlandı. Kültür Varlıklar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün onayı ile Yeşilova Höyük kazılarında 2005 yılı Ağustos ayında başlanmıştır. Kazı çalışmaları bilimsel başkanlığımızda İzmir Arkeoloji Müzesi – Ege Üniversitesi Arkeoloji Bölümü ortak çalışması olarak gerçekleştirılmıştır.

İlk yıl, işçi desteği olmaması nedeniyle Ege Üniversitesi Arkeoloji Bölümü öğrencilerinin katkısıyla bir öğrenci kazası niteliğinde başlayan kuzı çalışmaları İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Ege Üniversitesi'nin desteğiyle gerçekleşmiştir. Yeşilova'daki ilk bulguların ardından Ege Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ülkü Bayındır ve İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Aziz Kocaoğlu'nun katılımıyla arazide gerçekleştirildiğimiz bir basın toplantısıyla İzmir kent tarihinin 5 değil en az 8 bin yıl öncesine

gittiği ilan edilmiş ve buluntular tanıtılmıştır. Bu aşamadan sonra Yeşilova Höyük yurt içinde ve dışında tanınmaya başlamıştır.

Kazı çalışmalarına 2006 yılında da devam edilmiş, daha geniş alanlarda çalışılarak yerleşimin niteliği ve yayılımı saptanmaya çalışılmış. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin gönderdiği işçilerle ve araç gereç desteğiyle buluntu bakımından zengin, bilimsel açıdan yoğun bir kazı dönemi geçirilmiştir, bu şekilde İzmir Arkeoloji Müzesi'ne sergilenecek özere 300 kadar eser kazandırılmıştır. İzmir Kent tarihinin kökü ve çok eski bir geçmişi sahip olduğu anlaşılmıştır.

Höyükün Tabakalanması

Yeşilova Höyük günümüzde ova seviyesinin altında kalmış olan höyük tipi bir yerleşimdir. Tamamen alüvyon altında kalması nedeniyle Höyükün

Çanak çömlek öretimini ilk yerleşim zamanından beri bilen Yeşilova toplumu, kaliteli kaplar üretmişler.

yayılmını yüzeyden saptamak olanaksızdır. Farklı alanlarda gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda yerleşimin boyutları kısmen saptanmıştır.

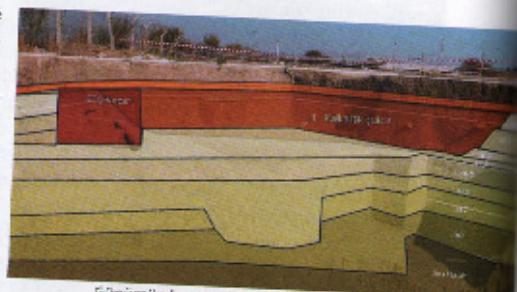
—Yeşilova Höyübü'ne 3 farklı kültür süreci içinde yerleşmiştir. Buna göre Höyük'teki ilk yerleşim, toprak yüzeyinden 4 m. derinde III. Kat (1-8. tabakalar) adı verilen tabakada Neolitik Çağ'da başlamıştır.

Yeşilova Höyübü'nde Neolitik kültürün MÖ 5800-5700 yıllarında yerleşimi terk etmesinin ardından, yaklaşık 1000 yıl sonra alan bu kez dışardan gelen yeni bir halk topluluğunun kısa süreli yerleşimine sahne olmuştur.

Kalkolitik Çağ adı verilen bu dönem Höyübü II. Kültür katını oluşturur. II. Kat kültürünün höyübü tamamını kapsamadığını düşünüyoruz. Neolitik tabakaların içine 6-8 m. çapında 1 m. derinliğinde çukurlar açılmış ve içlerine iki ayrı dönemde yerleşilmiştir. Çukurların genellikle orta kesimlerinde taş öbeklerine rastlanılmıştır.

Ancak Manda deresinin neden olduğu seller bu yerleşimin de terk edilmesine yol açmuştur. Ova yüzeyi 3,5 m. kadar alüvyonla dolduğu için alan yeni yerleşimciler ta-

rafından tercih edilmemiştir. Ancak bir süre sonra alan I. katını temsil eden Geç Roma -Erken Bizans döneminde, günümüzde olduğu gibi çiftlik ve bahçelik olarak kullanılmaya devam edilmiştir.

Cümhüjzde ova seviyesinin altında kalmış olan Höyük tipi bu yerleşimde gerçekleştirilen çalışmalar, burada üç kültür evresinin tespit edilmesini sağlar, Höyükteki ilk yerleşim Neolitik Çağdır.

yayılımını yüzeyden saptamak olanaksızdır. Farklı alanlarda gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda yerleşimin boyutları kısmen saptanmıştır.

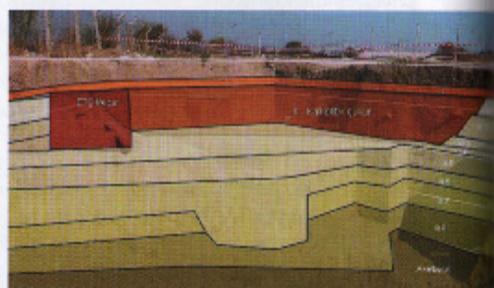
—Yeşilova Höyübü'ne 3 farklı kültür streci içinde yerleşmiştir. Buna göre Höyük'teki ilk yerleşim, toprak yüzeyinden 4 m. derinde III. Kat (1-8. tabakalar) adı verilen tabakada Neolitik Çağ'da başlamıştır.

Yeşilova Höyübü'nde Neolitik kültürün MÖ 5800-5700 yıllarında yerleşimi terk etmesinin ardından, yaklaşık 1000 yıl sonra alan bu kez dışardan gelen yeni bir halk topluluğunun kısa süreli yerleşimine sahne olmuştur.

Kalkolitik Çağ adı verilen bu dönem Höyübü II. Kültür katını oluşturur. II. Kat kültürünün høyüğün tamamını kapsamadığını düşünüyoruz. Neolitik tabakaların içine 6-8 m. çapında 1 m. derinliğinde çukurlar açılmış ve içlerine iki ayrı dönemde yerleşilmiştir. Çukurların genellikle orta kesimlerinde taş öbeklerine rastlanılmıştır.

Ancak Manda deresinin neden olduğu seller bu yerleşimin de terk edilmesine yol açmıştır. Ova yüzeyi 3,5 m. kadar alüvyonla dolduğu için alan yeni yerleşimler ta-

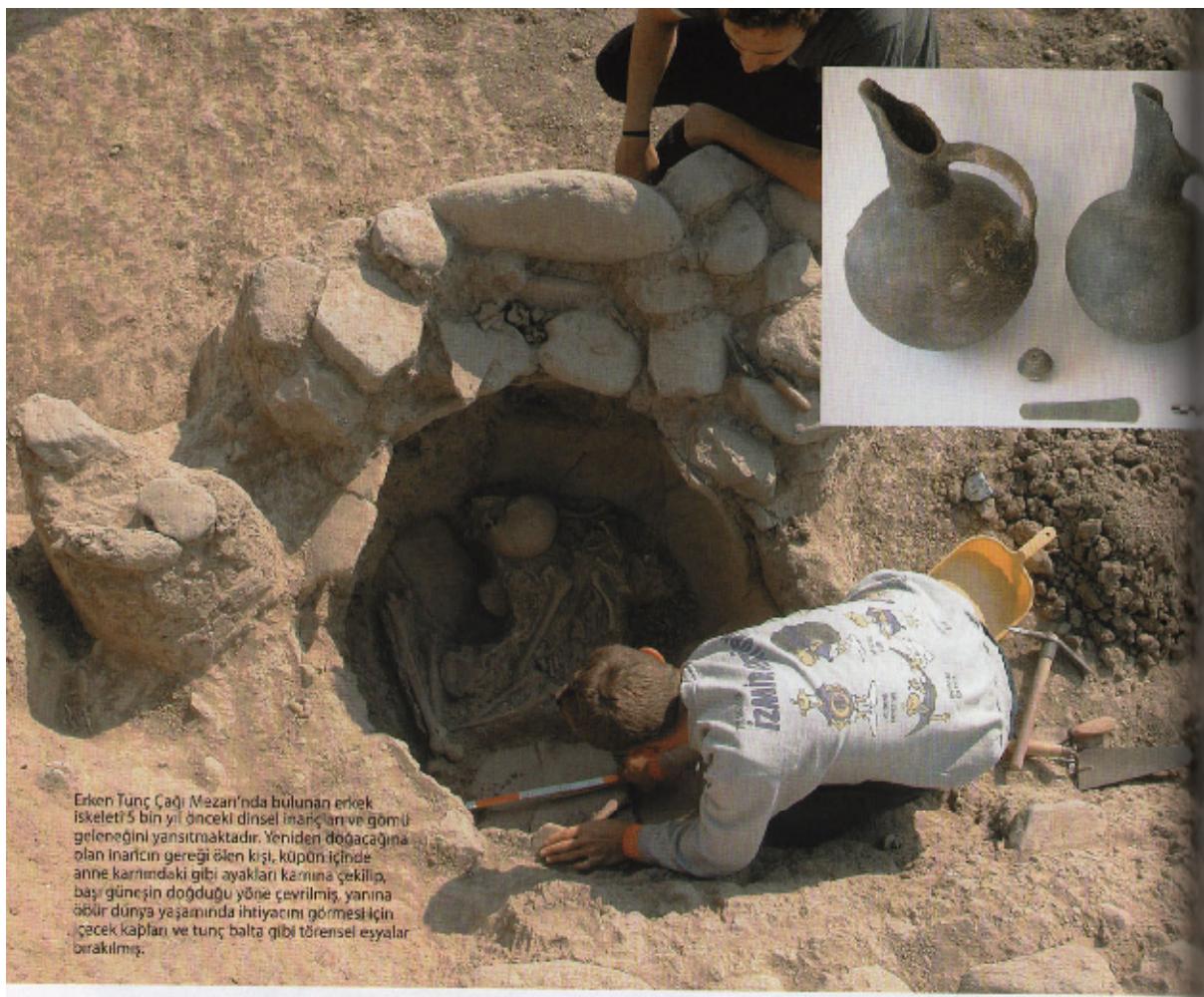
rafından tercih edilmemiştir. Ancak bir süre sonra alan I. katını temsil eden Geç Roma –Erken Bizans döneminde, günümüzde olduğu gibi çiftlik ve bahçelik olarak kullanılmaya devam edilmiştir.

Günümüzde ova seviyesinin altında kalmış olan Höyük tipi bu yerleşimde gerçekleştirilen çalışmalar, burada üç kültür evresinin tespit edilmesini sağlar. Höyükte ilk yerleşim Neolitik Çağ'dır.

Kazı çalışmaları sırasında elde edilen bulgular, Yeşilova toplumunun besin kaynakları konusunda önemli bilgi verebilir de isik tutar. En önemli besin kaynağı olan kabuklular, kara salya nöçeleri ve midyedir. Ayrıca kabuk toplayıcılığı da toplum ekonomisinde önemli bir yere sahipti. Kabukların çanak çömlek üretiminde katkı maddesi ve boyası maddesi olarak kullanılmasının yanı sıra tıpkenevi süs eşyası olarak kullanılmışın da toplum ekonomisine katkı sağlamaktadır.

Erken Tunç Çağ Mezarı'nda bulunan erkek iskeleti 5 bin yıl önceki dinsel inançları ve gomü geleneğini yansıtmaktadır. Yeniden doğacığına olan inancın gereği ölen kişi, kütüğün içinde anne karnındaki gibi ayakları karına çekilmiş, başı güneşin doğduğu yöne çevrilmiş, yanına öbür dünya yaşamında ihtiyacını görmesi için içecek kapları ve tunç balta gibi törensel eşyalar bırakılmış.

Erken Tunç Çağ Mezarı

Kalkolitik Çağ yerleşim alanı tümyle terk edildikten sonra Yeşilova Höyük'tün bir bölümünün Erken Tunç Çağ Mezarlığı olarak kullanıldığı anlaşılmıştır.

Sekiz kulplu büyük bir kütüğün içinde yer alan erkek iskeleti günümüzden 5 bin yıl önceki dinsel inançları ve gomü geleneğini yansitan bir gomü olarak tespit edilmiştir. Yeniden doğacığına olan inancın gereği ölen kişi, kütüğün içinde anne karnındaki gibi ayakları karına çekilmiş, başı güneşin doğduğu yöne çevrilmiş, yanına öbür dünya yaşamında ihtiyacını görmesi için içecek kapları ve tunç balta gibi törensel eşyalar bırakılmıştır.

İzmir'in İlk Yerleşimcileri:

III. Kat Yeşilova Höyük'ün en uzun süreli ve en kalın kültür katıdır. 3 metre kalınlığındaki Neolitik kültür 8 tabaka sahiptir. Neolitik dönemde Yeşilova Höyük'tnde en az 8 kez yerleştiği anlaşılan bu katta Ege Bölgesi'nin tüm Neolitik sürecini izlemek mümkündür. Hemen her tabakada sel izlerine ait çamur-kil birikintisi vardır. Bu nedenle yağmur ve sel gibi doğal olaylarının yerleşimi hâyük oranda tahribata uğradığı anlaşılmıştır. Bazı tabakalar yağış ve sel baskınlarının ardından toprağı kurumasından sonra beton gibi sertleşmiştir. Ancak her tabakada yapılara ait kitle kaplı çamur tabanlara ve tabanları üstinde kera-

miklere ve çeşitli buluntulara rastlanmıştır. Bu özelliği nedeniyle Yeşilova, Anadolu'da en zor kazılan prehistorik bölgelerden biridir. Kazı sırasında kullanılan çapalar sık sık onarılarak bilenek zorunda kalmış, küçük mala ve spatuhanın kullanıldığı kazı çalışmaları fırça ve dişçi aletlerinin yardımıyla sürdürülmuştur. Höyükün yerleşim evleri yapılan titiz çalışmalar sayesinde sağılıklı olarak saptanabilmiştir. Çeşitli tabakalardan elde edilen radyo karbon tarihiyle yapılan saptamalar doğrulamaktadır. Yeşilova Höyük yerleşimini tarihleme çalışmalarında iki farklı metod uygulanmıştır. Bir taraftan Ege Üniversitesi Nükleer Bilimler Enstitüsü'nde

Neolitik Dönemin en belirgin simgelerinden biri olan mührüler, Yeşilova Höyüğü'nde yaşayışlara ait mülkiyet ve toplumsal organizasyonun birer sembolü niteliğindedir. Yeşilova toplumu olasılıkla içinde bir yönetici sınıfını barındıran bir topluluktur.

Termolüminesans yöntemiyle keramik buluntuları üzerinden tarihleme yapılmırken diğer taraftan Amerika'da Beta, Almanya Köln Üniversitesi Radyokarbon Laboratuvarı'ndan yanmış ahşap örnekleri üzerinden radyokarbon tarihlemeleri yapılmıştır. En eski kata ait tarihlere ulaşılmasına karşın III. 7. kattan, MÖ 6490 (7505 ±37 14 C-BP) tarihi elde edilmiştir. Buna göre Yeşilova Höyüğü'nün en eski tabakası olan III. 8. kat bulgularının bu tarihten en az 200 yıl daha eskiye gidebileceği anlaşılmıştır.

Bu durumda Ege Bölgesi Neolitik Dönem kronolojisi ve bölgenin diğer bölgelerle olan ilişkisi yeniden ele alınmak zorundadır. Zira bu ilk sonuçlar Neolitik Çağ'ın Ege Bölgesi'nde Gölßer Bölgesi gibi MÖ 6500'den önce başladığım ve aynı kıtadırel sürecin 9 yüzyıl kadar sürerek MÖ 5700-5600 yıllarına kadar devam ettiğini ortaya çıkarmıştır.

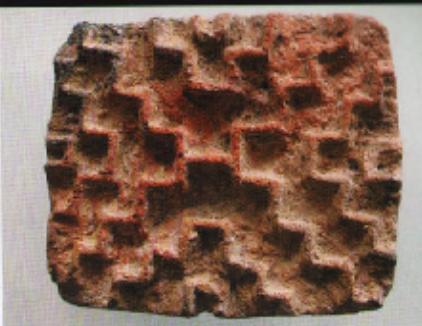
Höyüklerin kesitlerinde ve tabakalarda temel taşlarına çok az rastlanması nedeniyle Neolitik dönemde (III. tabaka) genellikle ağaç dalları ve çamurun kullanımı ilkel bir mimari tarzın olduğu anlaşılmıştır. Çevresinde taş temeli olmayan ve belirli bölgeleri kaplayan külli tabanlar ve daha çok ince dallanın kömürleşmiş kalıntıları bu tür mimarinin varlığını kanıtlamaktadır.

Neolitik yerleşim katlarını karakterize eden en önemli unsurları keramik ve küçük buluntular oluşturur. Buluntular Yeşilova Höyüğü Neolitik strecinin III. 1-2, 3-5 ve 6-8. katlarında kendi içinde üç dönemde gelişliğini ortaya koymuşlardır.

Höyükteki Neolitik yerleşime ait katlar içinde ele geçen kap parçaları Yeşilova toplumunun ilk yerleştiği dönemden itibaren çanak çömlek üretimini bildiğini, zaman içinde üretim teknigideki gelişmelere bağlı olarak kaliteli kaplar üretişini göstermiştir. 2005-2006 kazı dönemleri içinde ele geçen ve profil veren 8 bin parça çanak çömlek parçası günlük yaşam içinde yoğun bir çanak düşüşü bulsunmama işaret eder. Çanak

çomlekler form ve yapım tekniği bakımından bölge genelinde geleneksel çomlekçiliğine yakındır. Kırmızı ve krem renkler kapların dış yüzeyinde daha çok tercih edilen renk grubunu oluşturur. Çanak çomlek formlarının çeşidlemede de zengin bir form grubuna sahip olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşın iri boydaki depolama küplerine rastlanmamıştır. Bu katlarda ele geçen kaplar içinde küresel gövdeli, daralan ağızlı, dışa dönük ağız kemarlı, uzun boyunlu çomlekler en yaygın formdur. Bunun dışında daralan ağızlı ve düz ağız kemarlı çomlekler de bulunmaktadır. Çanak formları içinde dışa açılan sığ gövdeli çanaklar, düz gövdeli çanaklar ve sprofilli kâseler tespit edilmiştir. Çeşitli tipteki kap parçalarının üzerinde is ve ateş üzerinde pişirmeden kaynaklanan siyahlıklar rastlanmaması yiyeceklerin coğulukla direk ateş üzerinde pişirilmediğini ortaya çıkarır. Kaplar pişirmeden çok "saklama kabı" olarak kullanılmış olmalıdır. Günlük kullandıkları kapları sadece kaba kaplardan oluştugunu düşünmemek gereklidir. Bazı parçalar üzerinde rastlanan boyta, tırmak baskılıları ve hayvan kabartması motifleri toplum beğenisinin ve el sanatlarının Neolitik döneminin sonuna doğru üst seviyelere ulaştığını göstermiştir.

Pişmiş toprak buluntuları arasında en çok dikkat çeken grubu mührüler oluşturur. Mührüler içinde dörtgen şekilli ve labirent motifli bir mührür benzerlerine yakın yerleşmelerde rastlanmıştır. Bu tür mührülerin Neolitik döneminin en belirgin simgelerinden birini oluşturduğunu düşünmektedir. Bu mührürlerin Yeşilova Höyüğü'nde yaşayışlara ait mülkiyet ve toplumsal organizasyonun birer sembolü niteliğindedir. Mührür sahibi Yeşilova toplumu düzenli bir organizasyona sahip, olasılıkla içinde bir yönetici sınıfında yer aldığı topluluğu. Böylece bir yerleşimin varlığı, İzmir'in içindeki ilk yerleşik hayatın üreten ve yöneten toplulukların organizasyonu ile gelişliğini ortaya koymaktadır.

Yeşilova Neolitik toplumu Anadolu'da diğer Neolitik topluluklarda olduğu gibi kadın ve doğadaki bazı hayvanları kutsallaştırarak onların niteliklerini simgesel eşyalar şeklinde tapınım objeleri haline getirmiştir. Kemik buluntular içinde boğa başı şeklinde yontulmuş ve perdahlanmış idol ve pişmiş toprak bir figürün Yeşilova Neolitik toplumunun dinsel inançlarının birer kanıdır.

Yeşilova Neolitik Toplumunda İşlik veya Öretim

Metalin bilinmediği bu dönemde Yeşilova toplumunun üretimde kullandıkları başlıca maddeler taş ve kemik olmuştu. Kemik, yetiştirdikleri ve avladıkları hayvanlardan kolaylıkla elde ettikleri ham maddeydi. Hayvanların kol-bacak ve kaburga kemikleri ile boynuzları ustalarde şekillenerek bir alete dönüştürülebiliyordu. En basitinden kemiklerin ucunu sıvıltıterek deri giysilerini isledikleri delciler yapabiliyorlardı. Deriyi işlemeye kullanılanları ve ucuna kesici bir taş yerleştirdikleri aletin sapi da kemiktendi. Kemik kimi zaman kendinden daha sert olan taşların alete dönüştürülmesine de yardımcı oluyordu. Zira Yeşilova toplumunun üretimini yansitan somut bulguların birini çakmak taşlarının işlendiği atölye oluşturur. Yakın çevreden getirdikleri çakmaktaşı ve daha uzak kaynaklardan getirttikleri obsidyen bu atölyede taş ve kemiklerin yardımıyla bir silaha, kesici ya da delici alete dönüştürülmüştür.

Buluntular, Yeşilova Neolitik toplumunda taş alet, araç ve eşya endüstrisinin gelişmiş olduğunu ortaya koymaktadır. Bütün coğulukla çakmaklarından yapılmış yontma taş aletler, okucu, dilgi, kesici, kazıcı, delici gibi çeşitli tiplerdedir. Yontma taş alet-

ler içinde deri ve ağaç işçiliklerinde rende gibi kullanılan kazıçılar önemli bir yeri tutar. Bunların dışında dal ya da kemiklere geçirilerek bıçak ve orak gibi kullanılan dilgiler Neolitik toplumun yaşamını kolaylaştıran başlıca eylemlerini olaraq bilinir.

Yeşilova Höyüğü'nde Beslenme:

Yeşilova kazılarından elde edilen buluntular Neolitik dönemden itibaren İzmir'de yaşayan ilk halk topluluklarının ne tür bir yaşam biçimine sahip oldukları konusuna açıklık kazandırmuştur.

Anadolu'daki birçok Neolitik yerleşimde olduğu gibi Yeşilova'da yerle-

şen topluluklar besin gereksinimlerini iki yolla karşılamışlardır. Bonlardan ilki doğadaki yahnil hayvan ve bitkilerden yararlanma yoluyla gitmişler, ikinci olarak da tarım yaparak ve hayvanları evcilleştirerek, besin kaynaklarını kendileri üretmişlerdir. Hiç kuşkusuz Erken Neolitik'ten itibaren öncelik doğadaki hazır besin kaynaklarının kullanılmasıydı. Bu nedenle doğanın verimliliği, Yeşilova toplumunun şekillenmesinde, sosyal ve ticari organizasyonunda etkili olmuştur.

Edeğen öğütme taşı, havan ve havaneli gibi tahlî işleme aletlerinin sayısının az olmasına karşın Yeşilova'da yaşayanları kısmen tarım yaptıkları ve

elde ettikleri ürütüleri işledikleri anlaşılmıştır. Konutların tabanlarından ve açık oacaklardan alınan toprak ömekleri içinde yoğun şekilde arpa, buğday ve mercimek gibi karbonize botanik malzemeye rastlanılmıştır. Yeşilova halkın tarımı bilen ve çeşitli tahlilleri ustalıkla yetiştiren, yeterli su kaynağına sahip, verimli toprakları olan topluluk olduğunu göstermektedir.

Yeşilova Neolitik toplumunda bityük baş hayvan besiciliği yaygındır. Ayrıca halkın, çevrede yaşayan domuz, geyik gibi yabani hayvanları avladıklarını ve bunları yediklerini de biliyoruz. Yeşilova'nın Neolitik Döneme ait alt tabakalarında (III. 7 ve 8) bulunan iri kemiklerden bityük baş hayvanlarının yerıldığı, tıst katlara doğru (III. 6-3) küçük baş hayvanların, koyun/keçi ve domuzun artış gösterdiği anlaşılmıştır. III. 2 ve 1 tabakalarда ise ilk bakışta küçük baş hayvanlardan koyun/keçinin daha önem kazandığı söylenebilir. Sığır ve domuz kalıntılarında gözle görülür bir azalma vardır. Neolitik dönemin sonuna doğru küçük baş hayvan besiciliğinin arttığı anlaşılmaktadır.

Yeşilova toplumunun besin kaynakları arasında önemli bir grubu kabuklular'ı yumuşakçalar (mollusca) oluşturmuştur. 6-7 ay boyunca toplanabilen ve yüksek kalorisi ile kolay bir besin kaynağı olan kabuklular toplumun temel besin kaynaklarından biri olarak gözükmemektedir. Burada yaşayan toplum hem kara salyangozlarını, kıriya yakın alanlardan midye türü çift kabuklu ve deniz minaresi gibi tek kabukluları toplayarak yemişlerdir.

Bu kabuk kalıntılarının neredeyse tamamı koylarda olduğu gibi sığ kıyılarda, kumlu ortamlarda yaşayan tek kabuklu (şeytanminaresi vb.) ve çift kabuklulara (midye vb.) aittir. Nehir midyesi kabuklarını da bulunan türler arasındadır. Yenildiği kesin olmasa da çift kabuklular içinde yer alan bazı iki midyeletin ve bir deniz kaplumbağası kabuklarının da bulunması deniz ürünlerinin çeşitliliğini ortaya koyar. Buna karşın deniz

ürünleri içinde balık avcılığına dair bir bulguya rastlanmamıştır.

Bulunan deniz kabuklarının yoğunluğundan anlaşıldığı üzere, kabukların beslenme amacıyla en yakın sulardan toplanmıştır. Bornova Ovası'nın denizle buluştuğu siğ kıyı kesimi bu tür ürünler için uygun kumlu alanları oluşturuyordu. Doğadaki toplayıcılığın devam ettiği bu dönemde deniz kıyısına yakın yaşayan Yeşilova toplumunun, siğ ve kumlu kıyı kesimindeki deniz ürünlerini içeren besin kaynaklarını kullandığı anlaşılmaktadır. Neolitik döneme ait toplumların besin ekonomisinin avcılık, balıkçılık ve toplayıcılıkla sınırlı olduğu bilinmektedir. Toplayıcılık olayında daha çok bitkisel ürünler akla gelirken, balıkçılık kıyı yerleşimlerine özgü bir olgu olarak değerlendirilmiştir. Deniz ürünlerinde

kabuklular, tüketimi yaygın olmayan bir besin öğesi olarak algılanmış ve Neolitik toplum içindeki kabuklu hayvan toplayıcılığı yoğunlukla göz ardı edilmiştir. Hâlbuki kıyı yerleşimlerinin en zengin ve kolay ulaşılan temel besin grubunu zengin protein, yağ, karbonhidrat ve mineral içeren bu tür kabuklular oluşturur.

Özellikle kıyı yerleşimlerinden ve adaların elde edilen deniz kabuklarının Ege, Marmara ve Doğu Akdeniz kıyılarında gelişen tarım ve hayvancılığın yanında önemli bir besin kaynağı teşkil ettiğine işaret eder. Bundaki en önemli unsur kabukluların aylarca toplanabilen besin maddesi olmalıdır.

Yeşilova Höyüğü toplumu, bu besin kaynağını Neolitik Çağ'dan başlayarak Kalkolitik Çağ'ın içlerine kadar yiyecek olarak tüketmiştir. Kabuklular,

Yeşilova'da MÖ 6500'den en az iki yüzyıl önce başladığı anlaşılan Neolitik döneme ait III. 8 kattan itibaren genellikle külli alanlarda obekler halinde bulunmuştur. Üzerlerinde yanık izleri olmaması nedeniyle kabukluların mekan dışındaki yerlerde yakılan ateşin külli içinde pişirildiği anlaşılmaktadır. Külli alanlarda kabuk yığınlarının olması kabukluların pişirilmenin ardından aynı yerde tüketildiklerini de gösterir.

Kabukluların Yeşilova Höyüğü'nün üst katlarına doğru III. 2. katta ve Kalkolitik II. Katta sayıca artıkları gözlenmiştir. Bu durumda Yeşilova toplumu kabukluları Neolitik dönemin sonuna doğru daha çok toplandıkları, Kalkolitik dönemde ise neredeyse diğer hayvansal gıdalar oranında tüketildikleri anlaşılmıştır.

Yeşilova gibi kıyı yerleşimlerinde görülen kabuk toplayıcılığının topluma ekonomik açıdan katkısı olmuştur. Çünkü kabukluların besin tüketimi dışında çanak çömlek üretiminde katkı maddesi ve boyalı hamaddesi olarak kullanıldığını da biliyoruz. Bunların dışında Yeşilova toplumu kabukluların bir kısmının işlenerek süs eşyasına dönüştürildikleri anlaşılmıştır.

Yeşilova bulguları tarımın dışında bir besin üretimi biçiminin daha olduğunu, Neolitik toplumların ekonomik yaşam biçimlerinin doğal ortamın etkisiyle şekillendiğini göstermektedir. Özellikle kıydaki Neolitik yerleşimlerde tarım dışı alternatif ürünlerin düşünülenin aksine çok çeşitli olabileceği anlaşılmaktadır. Bu ekonomik faaliyetler toplumun besin üretimi dışında ticari anlamda da ekonomisini canlandırmış ve olasılıkla kıyı yerleşimlerinde daha çok iç kısma yönelen "deniz kabuklarının ticaretinin" de gelişmesine neden olmuştur.

Yeşilova Neolitik toplumu deniz ürünlerini toplayan ave ve tarımcı bir topluluktu. Bugün İzmir'de İnciraltı ve

Bostanlı kıyılarda toplayıcılık yapan, "Ağrı ve Mardinliler" ile özdeşleşen, sektör haline gelen "midyeçilik", dün Yeşilova gibi Neolitik-Kalkolitik kıyı yerleşim ekonomisinin temelini oluşturuyordu...

Çamurun İçinden Uygarlığa...

Yeşilova'dan elde edilen bulgular İzmir'deki ilk yerleşimlerin şekillenmesi konusuna da ağırlık getirmiştir. Prehistorik dönemde zengin bitki örtüsü ve hayvan kaynaklarıyla uygun çevre koşullarına sahip Bornova Ovası'nın, İzmir'in ilk yerleşimcilerine ev sahipliği yaptığı anlaşılmıştır. Yeşilova Höyük'te ve höyüğün 400 m. kuzeyinde yer alan Yassitepe Höyüğü ile birlikte Bornova Anadolu Lisesi höyüğünün de aynı alanda yer olması bu durumu kanıtlamaktadır. Bu höyükler Homeros'un atalarının köklü geçmişi ve kültür zenginliği ortaya koymaktadır.

Yeşilova Höyüğü'nde yerleşim alanının zamanla derelerin getirdiği alüvenlerin kaplanması sonucu burada yaşayan topluluklar yakın çevre içindeki

daha yüksek yollere taşınmak zorunda kalmışlardır. Daha sonraki çağlarda savunma ihtiyaçları ve artan nüfusla birlikte İzmir halkı kentlerini sırasıyla MÖ 650-545'de Bayraklı-Tepekule ve MÖ 300'de Symrna-Kadifekale'nin bulunduğu alanlara taşmış, kültürel ve ekonomik gelişimini bu yeni yerleşimlerde sürdürmüştür.

2008 yılında yerleşim alanında uzun süreli yeni bir kazı sürecini başlatmayı bu alana yerleşmiş kültürleri bilim çevresine ve toplumumuza anlatmayı planlıyoruz. Yeni dönem kazılarıyla hem Yeşilova Höyük hem de kazı bulgularını çağdaş bir anlayışla tanıtıp sergileyebileceğimiz, toplumun farklı kesimlerini eğitip bilgilendirebileceğimiz bir arkeolojik parka dönüştürmek amacımızdayız. Böylece Yeşilova'da çevresi kötü görünümünden kurtarılmış, kent kültürü için yeni bir sergileme alanı kazandırmak istiyoruz. Bu alanda yapılacak çalışmalarla, Bornova'nın tarih öncesi dönemden günümüze geçirdiği süreci, aktif bir mützecilik anlayışıyla sergilemek temel amaçlarımızdan biridir. ☺

Yeşilova Höyük kazı ekibi.

